

ԿԱՐԾԻՔ

Հրանտ Միշայի Դանելյանի «Գյուղատնտեսական կենդանիների և շների բրուցելոզի համաճարակաբանական առանձնահատկությունները և ախտորոշման մեթոդների արդյունավետության գնահատումը Հայաստանի Հանրապետությունում» թեմայով ԺՁ 00.01 «Անասնաբուժություն» մասնագիտությամբ անասնաբուժական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման համար ներկայացվածատենախոսության վերաբերյալ:

Վարակիչ հիվանդությունների շարքում առանձնահատուկ տեղ է զբաղեցնում բրուցելոզը, որի նկատմամբ ընկալունակ են ոչ միայն կենդանիների բազմաթիվ տեսակներ, ծովային կաթնասուններ, այլ ծանր հետևանքներով ախտահարվում է նաև մարդը:

Բրուցելոզը անցյալում և ներկայումս հասցրել և հասցնում է սոցիալ-տնտեսական հսկայական վնաս, թեև դրա դեմ պայքարի և կանխարգելման արդյունավետ միջոցների մշակմամբ ու կատարելագործմամբ զբաղվել են օտարերկրյա և հայրենական բազմաթիվ գիտնականներ: Չնայած դրան բրուցելոզը շարունակում է ունենալ լայն տարածում ողջ աշխարհում:

Բրուցելոզի վնասը պայմանավորված է կենդանիների անկումներով, հարկադիր սպանդով, բազմաթիվ վիժումներով, մթերատվության նվազումով, օրգանիզմի վերարտադրողական ֆունկցիայի կորստով: Հսկայական միջոցներ են ծախսվում անապահով տնտեսությունների առողջացման և պայմանական պիտանի ճանաչված սպանդային մթերքի վարակազերծման վրա:

Հայաստանում բրուցելոզն առավել տարածված զոոնոզներից մեկն է՝ մարդկանց շրջանում տարեկան արձանագրվող ավելի քան 300 նոր դեպքերով:

Այս առումով Հրանտ Դանելյանի կողմից ներկայացված աշխատանքի կարևորությունը և արդիականությունը ակնհայտ է, քանի որ Հայաստանի Հանրապետությունում առ այսօր բրուցելոզի համաճարակային իրավիճակը բարդ է, հայտնաբերված հիվանդների և անապահով կետերի թիվը ոչ թե պակասում, այլ ավելանում է: Առկա իրավիճակը փաստում է, որ կան մի շարք գործոններ, որոնք դերակատարում ունեն բրուցելոզի համաճարակային իրավիճակի վրա, սակայն դրանք դեռևս չեն նույնականացվել և ներառվել բրուցելոզի գործող վերահսկման և պայքարի ռազմավարությունում:

Այսպիսով, կարելի է փաստել, որ Հայաստանի Հանրապետությունում բրուցելոզի ուսումնասիրումը ունի ինչպես անասնաբուժական, այնպես էլ առողջապահական մեծ նշանակություն:

Ելնելով վերը շարադրածից, Հրանտ Դանելյանը նպատակադրվել է համապատասխան հետազոտությունների միջոցով բացահայտել հետևյալ խնդիրները.

1. Իրականացնել բրուցելոզի ախտորոշում, տարածվածության և տեսակային կազմի որոշում խոշոր և մանր եղջերավոր կենդանիների շրջանում:

2. Պարզել բրուցելոգի առկայությունը և տարածվածությունը շների պոպուլյացիայում:

3. Իրականացնել բրուցելոգի նկատմամբ հետազոտություններ խոզերի շրջանում:

4. Իրականացնել ԽԵԿ-ի և ՄԵԿ-ի վիժման դեպքերի լաբորատոր հետազոտություններ՝ պարզելու բրուցելոգի դերը վիժումների էթիոլոգիայում:

5. Իրականացնել Հայաստանում անասնաբուժության ոլորտում բրուցելոգի ախտորոշման նպատակով կիրառվող շճաբանական թեստերի արդյունավետության գնահատում:

6. Կատարել ոչ գործարանային արտադրության կաթի և պանրի նմուշների հետազոտություններ՝ պարզելու բրուցելոգի առկայությունը և հարուցչի տեսակային կազմը:

7. Մասնագիտական և թիրախային խմբերում իրականացնել «Գիտելիք, վերաբերմունք, պրակտիկա» հարցումներ մարդկանց գիտելիքների, վերաբերմունքի և գործնական հմտությունների վերաբերյալ:

Աշխատանքի գիտական նորույթը. Հետազոտության արդյունքում Հայաստանում առաջին անգամ իրականացվել է՝

1. ԽԵԿ-ի և ՄԵԿ-ի շրջանում ՊՇՌ մեթոդով բրուցելոգի տարածվածության և հարուցչի տեսակային կազմի որոշում.

2. Շների շրջանում վիճակագրորեն հավաստի արդյունքներ ապահովող նմուշառմամբ բրուցելոգի առկայության և շճատարածվածության որոշում.

3. Խոզերի շրջանում բրուցելոգի առկայության որոշում.

4. Բրուցելոգի դերի գնահատում ԽԵԿ-ի և ՄԵԿ-ի շրջանում վիժումների էթիոլոգիայում.

5. Հայաստանում անասնաբուժության ոլորտում կիրառվող թեստերի և ախտորոշիչների արդյունավետության գնահատում.

6. Կաթում և պանրում բրուցելոգի տարածվածության և բրուցելաների տեսակային կազմի որոշում.

7. Անասնաբուժության ոլորտում բրուցելոգի լաբորատոր ախտորոշում իրականացնող մասնագետների, ինչպես նաև սպանդանոցների և սննդի արտադրության ոլորտի աշխատակիցների կարողությունների գնահատում.

Ատենախոսության գործնական նշանակությունը. Ստացված գիտելիքահեն տվյալները տրամադրվել են անասնաբուժության ոլորտում վերահսկողություն իրականացնող պետական լիազոր մարմին՝ ՍԱՏՄ-ին, որոնք կօգնեն որոշել բրուցելոգի վերահսկման և պայքարի նոր ռազմավարական ուղղությունները, բարելավել առկա համաճարակային իրավիճակը կենդանիների շրջանում:

Ատենախոսության թեմայով հրատարակվել է 6 հոդված, որոնց արդյունքները ներկայացվել են մի շարք գիտաժողովներում՝ «Կենդանիների հիվանդություններով զբաղվող գիտաշխատողների կոնֆերանսում, Բրուցելոգի միջազգային հավաք» (2018թ., 2021թ., 2024թ. ԱՄՆ, Իլինոյս, Չիկագո), «Նորահայտ վարակիչ

հիվանդությունների 11-րդ միջազգային գիտաժողովում» (2022թ., ԱՄՆ, Ջորջիա, Ատլանտա), «Բրուցելլոզի միջազգային հավաքի 76-րդ կոնֆերանսում» (2024թ., ԱՄՆ, Տեխաս, Քոլեջ Սթեյշն) միջազգային գիտաժողովներին, ինչպես նաև ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարության Սննդամթերքի անվտանգության ոլորտում ռիսկերի գնահատման և վելուծության գիտական կենտրոնի գիտխորհրդի նիստերում:

Ատենախոսությունը կազմված է ներածությունից, գրական ակնարկից, սեփական հետազոտությունների 3 գլուխներից, եզրակացություններից, գործնական առաջարկություններից, օգտագործված գրականության ցանկից և հավելվածից: Բացի այդ ընդգրկված է 4 նկար, 16 աղյուսակ: Ատենախոսության ընդհանուր ծավալը կազմում է 119 համակարգչային էջ: Օգտագործված գրականության ցանկն ընդգրկում է 231 հրապարակում:

Ներածությունում (էջ 4-10) ներկայացված է թեմայի արդիականությունը, հետազոտական աշխատանքի նպատակն ու խնդիրները, գիտական նորույթը, գործնական նշանակությունը, պաշտպանության ներկայացվող հիմնադրույթները, աշխատանքի փորձահավաստիությունը, գիտական հրապարակումները, աշխատանքի կառուցվածքն ու ծավալը:

Առաջին գլխում (էջ 11-45) ներկայացված են բրուցելլոզի դասակարգումը և համաճարակաբանությունը, հարուցչի փոխանցման գործոնները, կայունությունը արտաքին միջավայրում, ինչպես նաև հիվանդության կարևորությունը զոոնոզ տեսանկյունից: Ներկայացված են բրուցելլոզի ախտորոշման եղանակներն ու թեստերի կարողությունները:

Ստացված արդյունքների հիման վրա հեղինակը եզրահանգում է, որ բրուցելլոզի վերահսկման, կանխարգելման գործընթացի արդյունավետ իրականացման համար անհրաժեշտ է իրավիճակի բազմակողմանի և գիտելիքահեն վերլուծություն, ախտորոշիչ մեթոդների և թեստերի ճիշտ ընտրություն, պատշաճ լաբորատոր ենթակառուցվածքներ և մարդկային ներուժ, որոնց համալիր կիրառումը կբերի իրականացվող աշխատանքների արդյունավետության բարձրացման:

Երկրորդ գլխում (էջ 46-55) բովանդակվից ներկայացված են հետազոտության վայրը, նյութը և լաբորատոր մեթոդները: Նշված է, որ հետազոտությունները կատարվել են ՀՀ Սննդամթերքի անվտանգության տեսչական մարմնի Հանրապետական անասնաբուժասանիտարական և բուսասանիտարական լաբորատոր ծառայությունների կենտրոն ՊՈԱԿ-ի Հատուկ վտանգավոր ախտածինների ռեֆերենս լաբորատորիայում 2018-2026թթ-ը:

Հարցումներին մասնակցել են 364 մասնագետ, որից 58-ը անասնաբուժական լաբորատորիաներից, իսկ 306-ը սպանդանոցների և կենդանական ծագման սննդամթերք արտադրող կազմակերպություններից:

Լաբորատոր հետազոտության են ենթարկվել ընդհանուր թվով 4627 նմուշ, որից ԽԵԿ-ի կաթի՝ 400, ՄԵԿ-ի պանրի՝ 235, շան արյան՝ 410, խոզի արյան՝ 150, վիժված պտղի՝ 168, ԽԵԿ-ի արյան՝ 1174, ՄԵԿ-ի արյան՝ 400, ինչպես նաև ԽԵԿ-ի՝ 890 և ՄԵԿ-ի՝ 800 ավշային հանգույցների նմուշները:

Տվյալների վիճակագրական մշակումն իրականացվել է կենսավիճակագրական ստանդարտ մեթոդներով:

Երրորդ գլխում (էջ 56-80) հեղինակը ծավալուն հետազոտություններ է իրականացրել, որոնք ներկայացված են ստորև՝

Խոշոր և մանր եղջերավոր կենդանիների շրջանում բրուցելոզի տարածվածությունը և հարուցչի տեսակային կազմը:

Բրուցելոզի առկայությունը և շճատարածվածությունը շների պոպուլյացիայում:

Բրուցելոզի առկայությունը խոզերի շրջանում:

Բրուցելոզի դերը խոշոր և մանր եղջերավոր կենդանիների վիժումների էթիոլոգիայում:

Կիրառվող շճաբանական թեստերի արդյունավետության գնահատում:

Բրուցելոզի տարածվածությունը կաթի և պանրի նմուշներում:

Մասնագիտական թիրախային խմբերում տեղեկացվածության և կիրառվող ընթացակարգերում առկա բացերն ու խնդիրները:

Ստացված արդյունքները առավել պատկերավոր դարձնելու նպատակով Հրանտ Դանելյանը այն ներկայացրել է աղյուսակների տեսքով, ըստ մարզերի:

Ատենախոսության դրույթները լիովին արտացոլված են հրապարակած աշխատանքներում, իսկ հիմնական արդյունքները ամփոփվել են 7 կետից բաղկացած եզրակացություններում, որոնք տրամաբանորեն բխում են ատենախոսության բովանդակությունից և արտացոլում են ստացված տվյալները:

Սեղմագիրն ամբողջությամբ համապատասխանում է ատենախոսության բովանդակությանն ու կառուցվածքին:

Այսպիսով, մանրամասն և համակողմանի ծանոթանալով ատենախոսությանը, անհրաժեշտ է նշել, որ այն իրենից ներկայացնում է ավարտուն և գիտական մեծ արժեք ներկայացնող աշխատանք, որը հաջողությամբ կարող է օգտագործվել հանրապետությունում աշխատող բժիշկների, անասնաբույժերի և էկոլոգների կողմից:

Նշված բազմաթիվ դրական կողմերից բացի, այնուհանդերձ ատենախոսությունը զերծ չէ որոշ թերություններից և բացթողումներից, որոնց վրա հրավիրում են հայցորդի ուշադրությունը:

1. Ինչպե՞ս է վերահսկվում շուկաներում վաճառվող ոչ գործարանային արտադրության կաթի և կաթնամթերքի վաճառքը:

2. Դուք նշում եք, որ սպանդանոցների աշխատակիցների 47,8%-ը աղտոտված արտահագուստը հանում են աշխատավայրից և լվանում տանը: Հարցեր

ա) Միթե՞ նման վարքագիծը ռիսկային չէ

բ) Այդ ի՞նչ սպանդանոցներ են, որ արտահագուստի վարակազերծման հնարավորություն էլ չունեն

գ) Այստեղից կարելի է վստահորեն եզրահանգել, որ ամենօրյա կեղտաջրերի քիմիական աղտազերծման մասին կարող ենք միայն երազել

դ) Ի՞նչ եք ձեռնարկել կամ ձեռնարկելու այս առումով, տեսնելով
ատենախոսությունում Ձեր վերաբերմունքն ու քննադատությունները նեգատիվ
երևույթների նկատմամբ

3. Բրուցելոզի տարածման կետերից մեկը կարող է հանդիսանալ սպանդանոցը՝
արդյո՞ք թեստավորվում են սպանդանոցներում աշխատող փորձագետների
մասնագիտական գիտելիքները: Եթե այո, ապա ու՞մ կողմից և ինչպե՞ս:

4. Եզրակացությունների 6-րդ կետում (էջ 91) նշված է «գյուղատնտեսական
շուկաներում և անհատ անձանց կողմից վաճառվող կաթը և պանիրը մեծ ռիսկային
գործոն են հանդիսանում բնակչության համար»:

Ցանկալի կլիներ, որ շեշտադրված նշեիք ոչխարի թարմ պանրի մասին, քանի
որ սպառողների ճնշող մեծամասնությունը չգիտի ոչխարի թարմ պանրի
վտանգավորության աստիճանը բրուցելոզով վարակվելու հավանականության
մասին:

Սակայն արված դիտողությունները գիտական տվյալներին չեն վերաբերվում և
ամենևին չեն իջեցնում ատենախոսության արժեքը:

Հաշվի առնելով վերը շարադրվածը, գտնում եմ, որ «Գյուղատնտեսական
կենդանիների և շների բրուցելոզի համաճարակաբանական
առանձնահատկությունները և ախտորոշման մեթոդների արդյունավետության
գնահատումը Հայաստանի Հանրապետությունում» թեմայով ատենախոսությունը
համապատասխանում է ՀՀ Բարձրագույն Կրթության Գիտության Կոմիտեի
գիտական աստիճանի շնորհման պահանջներին, իսկ հեղինակը՝ Հրանտ Միշայի
Դանելյանը արժանի է ԺՁ 00.01 «Անասնաբուժություն» մասնագիտությամբ
անասնաբուժական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի շնորհման:

Պաշտոնական ընդիմախոս՝

ՀԱԱՀ-ի անասնաբուժական և անասնաբուժական

սանիտարական փորձաքննության հետազոտական

կենտրոնի ավագ գիտաշխատող, անասնաբուժական

գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Վ. Վ. Աբրահամյան



Վ Վ Աբրահամյանի ստորագրությունը հաստատում եմ՝

ՀԱԱՀ-ի գիտական քարտուղար, գ.գ.թ. Գ. Ավագյան

29.09.2026թ.